

ادامه روایت:

«أَمَّا تَفْسِيرُ الْإِجَارَاتِ فَإِجَارَةُ الْإِنْسَانِ نَفْسَهُ أَوْ مَا يَمْلِكُ [و فی بعض النسخ: أَوْ مَا يَمْلِكُهُ] أَوْ بِلَى أَمْرَهُ مِنْ قَرَابَتِهِ [در صورتی که آدمی نسبت به آن فرد ولایت داشته باشد. و لذا تنها شامل فرزند و فرزندان فرزند می شود] أَوْ دَابَّتِهِ أَوْ ثَوْبِهِ بِوَجْهِ الْحَلَالِ مِنْ جِهَاتِ الْإِجَارَاتِ أَنْ يُؤْجَرَ نَفْسَهُ أَوْ دَارَهُ أَوْ أَرْضَهُ أَوْ شَيْئاً يَمْلِكُهُ فِيمَا يَنْتَفِعُ بِهِ مِنْ وُجُوهِ الْمَنَافِعِ أَوْ الْعَمَلِ بِنَفْسِهِ وَ وَكْدِهِ وَ مَمْلُوكِهِ أَوْ أُجِيرَهُ مِنْ غَيْرِهِ أَنْ يَكُونَ وَكَيْلاً لِلْوَالِي أَوْ وَالِيّاً لِلْوَالِي [در حالیکه اگر والی یا وکیل والی باشد، در آن صورت عملکردش زیر مجموعه ولایت است] (فَلَا بَأْسَ أَنْ يَكُونَ أُجِيرًا يُؤْجَرُ نَفْسَهُ أَوْ وَكْدَهُ أَوْ قَرَابَتَهُ أَوْ مَلِكَهُ أَوْ وَكَيْلَهُ فِي إِجَارَتِهِ لِأَنَّهُمْ وَكَلَاءُ الْأَجِيرِ مِنْ عِنْدِهِ لَيْسَ لَهُمْ بَوْلَاءُ الْوَالِي تَطْيِيرُ الْحَمَالِ الَّذِي يَحْمِلُ شَيْئاً بِشَيْءٍ مَعْلُومٍ إِلَى مَوْضِعٍ مَعْلُومٍ فَيَحْمِلُ ذَلِكَ الشَّيْءَ الَّذِي يَجُوزُ لَهُ حَمْلُهُ بِنَفْسِهِ أَوْ بِمَمْلُوكِهِ أَوْ دَابَّتِهِ) أَوْ يُؤْجَرُ نَفْسَهُ فِي عَمَلٍ يَعْمَلُ ذَلِكَ الْعَمَلِ بِنَفْسِهِ أَوْ بِمَمْلُوكِهِ أَوْ قَرَابَتِهِ أَوْ بِأَجِيرٍ مِنْ قَبْلِهِ فَهَذِهِ وَجُوهُ الْإِجَارَاتِ حَلَالٌ لِمَنْ كَانَ مِنَ النَّاسِ مَلِكاً أَوْ سَوْقَةً [سوقه به معنای رعیت است و از آن جهت به ایشان سوقه می گویند که حاکم آنها را به هر سوی که خداست سوق می دهد.] أَوْ [در بعضی از نسخه ها «أَوْ» ندارد] كَافِرًا أَوْ مُؤْمِنًا فَحَلَالٌ إِجَارَتُهُ وَ حَلَالٌ كَسْبُهُ مِنْ هَذِهِ الْوُجُوهِ فَأَمَّا وَجُوهُ الْحَرَامِ مِنْ وَجُوهِ الْإِجَارَةِ فَطَيَّرَ أَنْ يُؤْجَرَ نَفْسَهُ عَلَى مَا يَحْرُمُ عَلَيْهِ أَكْلُهُ أَوْ شَرْبُهُ أَوْ بُسْبُؤُهُ أَوْ يُؤْجَرَ نَفْسَهُ فِي صَنْعَةِ ذَلِكَ الشَّيْءِ أَوْ حِفْظِهِ أَوْ بُسْبُؤِهِ أَوْ يُؤْجَرَ نَفْسَهُ فِي هَدْمِ الْمَسَاجِدِ ضَرَارًا أَوْ قَتْلِ النَّفْسِ بِغَيْرِ حِلٍّ أَوْ حَمْلِ التَّصَاوِيرِ وَ الْأَصْنَامِ وَ الْمَزَامِيرِ وَ الْبُرَابِطِ وَ الْخَمْرِ وَ الْخَنَازِيرِ وَ الْمَيْتَةِ وَ الدَّمِ [خنزیر و میتة و دم عطف بر حمل است. در بعضی از نسخه ها هم «عمل تصاویر» آمده که در این صورت عمل هر یک از موارد، متناسب با خودش است] أَوْ شَيْءٍ مِنْ وَجُوهِ الْفَسَادِ الَّذِي كَانَ مُحْرَمًا عَلَيْهِ مِنْ غَيْرِ جِهَةِ الْإِجَارَةِ فِيهِ وَ كُلُّ أَمْرٍ مَنَهِيٌّ عَنْهُ مِنْ جِهَةٍ مِنَ الْجِهَاتِ مُحْرَمٌ عَلَى الْإِنْسَانِ إِجَارَةٌ نَفْسِهِ فِيهِ أَوْ لَهُ [فیه: اجیر شود برای خصوص نفس حرام. له: اجیر شود برای انجام کاری که مقدمه حرام است] أَوْ شَيْءٍ مِنْهُ أَوْ لَهُ [منه: جزء و بعض حرام باشد. له: مقدمه جزء یا بعض باشد] إِلَّا لِمَنْفَعَةٍ مِنْ اسْتَأْجَرَهُ كَالَّذِي يَسْتَأْجِرُ الْأَجِيرَ يَحْمِلُ لَهُ الْمَيْتَةَ يَنْحِيهَا عَنْ أَذَاهُ أَوْ أَذَى غَيْرِهِ وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ وَ الْفَرْقُ بَيْنَ مَعْنَى الْوِلَايَةِ وَ الْإِجَارَةِ وَ إِنْ كَانَ كِلَاهُمَا يَعْمَلَانِ بِأَجْرٍ أَنْ مَعْنَى الْوِلَايَةِ أَنْ يَلِيَ الْإِنْسَانُ لِوَالِي الْوَلَاةِ أَوْ لِوَلَاةِ الْوَلَاةِ قَبْلِي أَمْرٌ غَيْرُهُ فِي التَّوَلِيَةِ عَلَيْهِ وَ تَسْلِيطِهِ وَ جَوَازِ أَمْرِهِ وَ نَهْيِهِ وَ قِيَامِهِ مَقَامَ الْوَالِي إِلَى الرَّئِيسِ أَوْ مَقَامَ وَكَلَّائِهِ فِي أَمْرِهِ وَ تَوْكِيدِهِ فِي مَعُونَتِهِ وَ تَسْجُدِهِ وَ لِيَّتِهِ وَ إِنْ كَانَ أَذْنَاهُمْ وَ لِيَّتَهُ فَهُوَ وَالٍ عَلَى مَنْ هُوَ وَالٍ عَلَيْهِ يَجْرِي مَجْرَى الْوَلَاةِ الْكِبَارِ الَّذِينَ يَلُونَ وَ لِيَّةَ النَّاسِ فِي قَتْلِهِمْ مَنْ قَتَلُوا وَ إِظْهَارِ الْجُورِ وَ الْفَسَادِ وَ أَمَّا مَعْنَى الْإِجَارَةِ فَعَلَى مَا فَسَّرْنَا مِنْ إِجَارَةِ الْإِنْسَانِ نَفْسَهُ أَوْ مَا يَمْلِكُهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُؤْجَرَ لِشَيْءٍ مِنْ غَيْرِهِ فَهُوَ يَمْلِكُ يَمِينَهُ لِأَنَّهُ لَا يَلِي أَمْرَ نَفْسِهِ وَ أَمْرَ مَا يَمْلِكُ قَبْلَ أَنْ يُؤْجَرَ مِمَّنْ هُوَ آجِرُهُ وَ الْوَالِي لَا يَمْلِكُ مِنْ أُمُورِ النَّاسِ شَيْئاً إِلَّا بَعْدَ مَا يَلِي أُمُورَهُمْ وَ يَمْلِكُ تَوَلِيَّتَهُمْ وَ كُلُّ مَنْ آجَرَ نَفْسَهُ أَوْ آجَرَ مَا يَمْلِكُ نَفْسَهُ أَوْ يَلِي أَمْرَهُ مِنْ كَافِرٍ أَوْ مُؤْمِنٍ أَوْ مَلِكٍ أَوْ سَوْقَةٍ عَلَى مَا فَسَّرْنَا مِمَّا يَجُوزُ الْإِجَارَةَ فِيهِ فَحَلَالٌ مُحَلَّلٌ فِعْلُهُ وَ كَسْبُهُ»^۲

۱. هدایة الطالب إلى أسرار المكاسب؛ ج ۱، ص: ۴۹

۲. هدایة الطالب إلى أسرار المكاسب؛ ج ۱، ص: ۵۶

۳. هدایة الطالب إلى أسرار المكاسب؛ ج ۱، ص: ۵۶

۴. بحار الأنوار؛ ج ۱۰۰، ص: ۴۶-۴۸

ترجمه:

«اما تفسیر مزدوریهها: به مزدوری دادن انسان خود یا برده خود یا کسی را که به خویشاوندی سرپرست اوست یا چهارپایش یا جامه‌اش را به صورتی حلال از انواع اجاره، آن است که خود را یا خانه یا زمین یا چیزی را که در ملکیت دارد به کاری که به نوعی از انواع برای او سودبخش است به اجاره دهد یا خود و فرزند و برده و مزدورش را بکار گمارد بی آنکه وکیل فرمانروا یا کارگزار فرمانروا شود، ولی مانعی ندارد خود یا فرزند یا خویشاوند یا برده‌اش را یا کسی را که وکیل مزدور کردن اوست به کسی که برای مزدورگیری اجیر (و مأمور استخدام) شده به مزدوری دهد زیرا (در این حال) ایشان گماشتگان آن اجیر (یا مأمور) هستند، از پیش خودش، و کارمندان فرمانروا نیستند. مانند باربری که بار معینی به جای معینی می‌برد و آن بار را که بردنش بر او جائز است بر (پشت) خود، یا برده یا چارپایش می‌نهد یا دیگری را به مزدوری می‌گیرد که این کار را خود یا برده یا خویشاوند یا مزدور دیگری که مزدور او شده انجام دهد. اینها گونه‌هایی از انواع مزدوریهها (و اجاره‌ها) است که بر هر کسی از مردم حلال است، شاه یا رعیت یا کافر یا مؤمن، و مزدوریش حلال و درآمد از این راهها حلال است. اما گونه‌های حرام از انواع مزدوری، مانند آن کسی که خود را برای حمل چیزی که خوردن و نوشیدن و پوشیدنش بر او حرام است به مزدوری دهد یا خود را برای ساختن چنان چیز یا نگهداشتن آن مزدور کند که مساجد را به قصد زیان رسانی ویران کند یا کسی را به ناحق بکشد یا عکسها و بتها و سازها و تارها و می و خوکان و مردار و خون را حمل کند یا چیزی از انواع فساد را که غیر از جهت مزدوری هم بر او حرام است مرتکب شود. هر چیزی که به گونه‌ای بر انسان نهی شده، مزدوری در آن یا برای آن یا بخشی از آن یا برای آن حرام است مگر برای کسی که دیگری را به مزدوری گرفته سودمند باشد مانند آن که کسی مزدوری گیرد تا مرداری را بردارد و خود و دیگران را از گزند (عفونت) آن برهاند و آنچه شبیه این باشد. و فرق میان «کارگزاری» و «مزدوری» هر چند هر دو در برابر مزد انجام می‌گیرد این است که معنی کارگزاری آن است که انسان کارمند حکمران یا کارمندان حکمران می‌شود و امر کسی دیگر را بر گردن می‌گیرد و در سرپرستی و تسلط و اجرای امر و نهی جانشین او می‌شود تا برسد به رئیس یا جانشین و کیلان (و مأموران) او در امر او و تقویت او با یاری به وی و استحکام بخشیدن به میانی حکمرانی او و گرچه دون پایه‌ترین کارمند باشد، (کارگزار) حکمران بر کسی است که او را به کار می‌گمارد و خود به منزله حکمرانان بزرگ است که متصدی حکمرانی بر مردمند که هر که را خواهند بکشند و هر چه ظلم و فساد خواهند بروز دهند. اما (معنی) مزدوری (و اجاره) چنان که ما تفسیر کردیم این است که انسان خود یا آنچه را پیش از مزدوری مالک آن است به اجاره می‌دهد، پس او مالک ما یملک خود است زیرا او پیش از اجاره دادن به دیگری، ولایت امر (و اختیار داری) خود و ما یملک خود را به کسی که او را مزدوری (یا مالش را به اجاره) گرفته است نداده. ولی حکمران مالک چیزی از امور مردم نیست مگر بعد از آنکه متصدی کارشان شود و سرپرستی بر آنها را از آن خود سازد. و هر که خود یا ما یملک خود یا کسی را که تحت ولایت اوست به مزدوری دهد یا مالش را به اجاره دهد، از کافر یا مؤمن یا شاه یا رعیت، به شرحی که گفتیم در مواردی که اجاره جائز است، عملش حلال و درآمد آن نیز حلال شده است.»^۱

ما می‌گوییم:

از این فراز روایت می توانیم قضایای زیر را استفاده کنیم.

۱) انسان می تواند خودش را، عبدش را، فرزندانش را، حیواناتش را و اموالش را و کسانی که اجیرش می باشند را، اجاره دهد.

۲) اگر کاری حرام باشد، نمی توان برای انجام آن، اجاره ای را منعقد کرد.

۳) اگر چیزی از جهتی حرام باشد، برای انجام تمام آن و یا بخشی از آن نمی توان اجیر شد.

۴) فرق ولایت و اجاره در این است که در ولایت، فرد جانشین والی می شود ولی در اجاره، اجیر صرفاً

کاری را انجام می دهد و جانشین او نمی شود [این مطلب با زحمت از روایت فهمیده می شود]

ادامه روایت:

«وَأَمَّا تَفْسِيرُ الصَّنَاعَاتِ صِنَاعَتٍ وَصِنَاعَتٍ، عِلْمٌ بِهَاشْتِغَالِ بِهَ يَكُ عَمَلِيًّا. صِنَاعَتٌ مِنْ حَرْفِهِ أَحْصَتْ. كُتِبَتْ بِهَ صِنَاعَةٌ دَرِبَارَةً مَحْسُوسَاتٍ اسْتِعْمَالِ مِي شُود وَصِنَاعَتٌ دَر مَعْنَى (مِثْلِ صِنَاعَتِ صَرْفٍ وَنَحْوِ مَنْطِقٍ) [فَكُلُّ مَا يَتَعَلَّمُ الْعِبَادُ أَوْ يُعَلِّمُونَ غَيْرَهُمْ مِنْ صُنُوفِ الصَّنَاعَاتِ مِثْلَ الْكِتَابَةِ وَالْحِسَابِ وَالنَّبَاةِ وَالصَّبَاةِ وَالسَّرَاةِ وَالْبِنَاءِ وَالْحِيَاةِ وَالْقِصَارَةِ وَالْحِيَاةِ وَصِنْعَةِ صُنُوفِ النَّصَاوِيرِ مَا لَمْ يَكُنْ مِثْلَ الرُّوحَانِيَّةِ وَأَنْوَاعِ صُنُوفِ الْأَلَاتِ الَّتِي يَخْتَاجُ إِلَيْهَا الْعِبَادُ الَّتِي مِنْهَا مَنَافِعُهُمْ وَبِهَا قِيَامُهُمْ وَفِيهَا بُلْغَةُ جَمِيعِ حَوَائِجِهِمْ فَحَلَالٌ فِعْلُهُ وَتَعْلِيمُهُ وَالْعَمَلُ بِهِ وَفِيهِ] به: تمام عمل، فيه: جزء یا مقدمه عمل. [لِنَفْسِهِ أَوْ لِغَيْرِهِ وَإِنْ كَانَتْ تِلْكَ الصَّنَاعَةُ وَتِلْكَ الْأَلَّةُ قَدْ يُسْتَعَانُ بِهَا عَلَى وَجْهِ الْفَسَادِ وَوَجْهِ الْمَعَاصِي وَيَكُونُ مَعُونَةً عَلَى الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ فَلَا بَأْسَ بِصِنَاعَتِهِ وَتَعْلِيمِهِ نَظِيرِ الْكِتَابَةِ الَّتِي هِيَ عَلَى وَجْهِ مِنْ وَجْهِ الْفَسَادِ مِنْ تَقْوِيَةِ مَعُونَةٍ وَلَايَةِ وَوَلَاةِ الْجُورِ وَكَذَلِكَ السَّكِّينِ وَالسَّيْفِ وَالرُّمْحِ وَالْقَوْسِ وَغَيْرِ ذَلِكَ مِنْ وَجْهِ الْأَلَّةِ الَّتِي قَدْ تُصَرَّفُ إِلَى جِهَاتِ الصَّلَاحِ وَجِهَاتِ الْفَسَادِ وَتَكُونُ آلَةً وَمَعُونَةً عَلَيْهَا فَلَا بَأْسَ بِتَعْلِيمِهِ وَتَعْلِيمِهِ وَأَخْذِ الْأَجْرِ عَلَيْهِ وَفِيهِ وَالْعَمَلُ بِهِ وَفِيهِ لِمَنْ كَانَ لَهُ فِيهِ جِهَاتُ الصَّلَاحِ مِنْ جَمِيعِ الْخَلَاتِقِ وَ مُحْرَمٌ عَلَيْهِمْ فِيهِ تَصْرِيفُهُ إِلَى جِهَاتِ الْفَسَادِ وَالْمُضَارِّ فَلَيْسَ عَلَى الْعَالِمِ وَالْمُتَعَلِّمِ إِثْمٌ وَلَا وَزْرٌ لِمَا فِيهِ مِنَ الرَّجْحَانِ فِي مَنَافِعِ جِهَاتِ صِلَاحِهِمْ وَقِيَامِهِمْ وَبَقَائِهِمْ وَإِنَّمَا الْإِثْمُ وَالْوِزْرُ عَلَى الْمُتَصَرِّفِ بِهَا فِي وَجْهِ الْفَسَادِ وَالْحَرَامِ وَ ذَلِكَ [این عبارت در مقام تعلیل است. ۲] إِنَّمَا حَرَّمَ اللَّهُ الصَّنَاعَةَ الَّتِي حَرَّمَ كُلَّهَا الَّتِي يَجِيءُ مِنْهَا الْفَسَادُ مَحْضًا نَظِيرُ الْبِرَابِطِ وَالْمَرَامِيرِ وَالشُّطْرَنْجِ وَكُلِّ مَلْهُوٍّ بِهِ وَالصُّبْبَانَ وَالْأَصْنَامَ وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ مِنْ صِنَاعَاتِ الْأَشْرِبَةِ الْحَرَامِ وَمَا يَكُونُ مِنْهُ وَفِيهِ الْفَسَادُ مَحْضًا وَلَا يَكُونُ فِيهِ وَلَا مِنْهُ شَيْءٌ مِنْ وَجْهِ الصَّلَاحِ فَحَرَامٌ تَعْلِيمُهُ وَتَعْلِيمُهُ وَالْعَمَلُ بِهِ وَ أَخْذُ الْأَجْرِ عَلَيْهِ وَ جَمِيعُ التَّقَلُّبِ فِيهِ مِنْ جَمِيعِ وَجْهِ الْحَرَكَاتِ كُلِّهَا إِلَّا أَنْ يَكُونَ صِنَاعَةً قَدْ تُصَرَّفُ إِلَى جِهَاتِ

۱. حاشیه المکاسب (للبيدري)؛ ج ۱، ص: ۴۳

۲. هداية الطالب إلى أسرار المکاسب؛ ج ۱، ص: ۶۵

الصَّنَائِعِ وَإِنْ كَانَ قَدْ يُتَصَرَّفُ بِهَا وَيُتَنَاوَلُ بِهَا وَجْهٌ مِنْ وَجْهِ الْمَعَاصِي فَلَعَلَّهُ لِمَا فِيهِ مِنَ الصَّلَاحِ حَلَّ تَعَلُّمُهُ وَتَعْلِيمُهُ
وَالْعَمَلُ بِهِ وَيَحْرُمُ عَلَى مَنْ صَرَفَهُ إِلَى غَيْرِ وَجْهِ الْحَقِّ وَالصَّلَاحِ فَهَذَا بَيَانُ تَفْسِيرِ وَجْهِ اِكْتِسَابِ مَعَاشِ الْعِبَادِ وَ
تَعْلِيمِهِمْ فِي جَمِيعِ وَجْهِ اِكْتِسَابِهِمْ»^۱

ترجمه:

«اما شرح صنعتها: هر گونه صنعتی از صنایع که بندگان فرا گیرند یا به دیگران بیاموزند مانند نویسندگی و حسابداری و بازرگانی [نجاری] و زرگری و چرمسازی و ساختمان و بافندگی و لباسشویی و دوزندگی و ساختن انواع صورتها که نمونه جانداران نباشد و انواع ابزارهای گوناگون که مردم بدان نیازمندند و متضمن سود و پایدار ماندن آنها و مایه رسیدن به تمام نیازمندیهای ایشان است، ساختن و آموختن و اشتغال بدانها برای خود یا دیگری حلال است و گرچه از این صنعتها و این ابزارها برای انواعی از فساد و اقسام گناهان (احتمالا) استفاده شود و کمکی به باطل بر ضد حق گردد، در ساختن و آموختنش پروایی نباشد. مانند (آموزش) نویسندگی که (ممکن است) به صورتی از انواع فساد از قبیل تقویت کمک به کارگزاری حکمرانان ناحق بکار رود و همچنین است کارد و شمشیر و نیزه و کمان و جز آنها از انواع ابزارهایی که هم در جهات صلاح، هم در جهات فساد بکار می‌رود و کمک هر دو تواند بود، آموختن و فراگرفتن و مزد ستاندن بر آن و در آن و اشتغال بدان و در آن برای هیچ یک از مردمان که در او جهات صلاح باشد مانعی ندارد ولی بر همگان حرام است که در آن تصرفی کنند تا در جهت فساد و زیان بکار رود و بر آموزنده و فراگیرنده آنها گناه و بازخواستی نیست زیرا در آنها رجحانی نسبت به منافع، در جهات صلاح و پابندگی و بقای نوع مردم وجود دارد. و گناه و بازخواست (فقط) بر آن کسی است که آنها را در راههای فساد و حرام بکار می‌گیرد و این از آن روست که خداوند صنعتی را که تمامش حرامکاری است و فساد محض از آن خیزد چون ساختن بربطها (تارها) و نی‌ها و شطرنج و هر ابزار بازی و صلیبها و بتها را حرام کرده است و آنچه مانند اینهاست از ساختن نوشابه‌های حرام و آنچه از آن به دست آید و در آن فساد محض باشد و در آن هیچ گونه مصلحتی نباشد و خیری از آن حاصل نشود که آموختن و فرا گرفتن و بکار بردن و مزد گرفتن بر آن و هر گونه تصرفی در آن از هر نوع حرکتی تمام حرام است مگر اینکه صنعتی باشد که بکار صنعتهای (دیگر که حلالند) بیاید گرچه در آن تصرفی شود و نتیجه‌ای در نوعی از انواع معاصی از آن به دست آید، و شاید چون وجه صلاحی در آن است آموختن و فراگرفتن و بکار بردنش حلال شده ولی در مورد کسی که آن را در غیر وجه حق و حلال بکار می‌برد حرام است. این بود شرح و بیان راه کسب معاش بندگان (خدا) و آموختن تمام راههای درآمد به ایشان.»^۲

ما می‌گوییم:

۱. بحار الأنوار؛ ج ۱۰۰، ص: ۴۸

۲. رهاورد خرد-ترجمه تحف العقول، ص: ۳۴۲

در این فراز روایت، قضایای زیر قابل استفاده است:

- (۱) تعلیم و تعلم صنعتی که مورد نیاز مردم است، حلال است.
- (۲) تعلیم و تعلم صنعتی که منافع مردم را تأمین می کند، حلال است.
- (۳) تعلیم و تعلم صنعتی که قوام مردم به آن وابسته است حلال است.
- (۴) انجام این صنایع برای خود و یا برای دیگران حلال است.
- (۵) تعلیم و تعلم صنعتی که هم در جهت حلال استفاده می شود و هم در جهت حرام، برای کسی که آن را در جهت صلاح به کار می برد، حلال است.
- (۶) به کار گیری صنایع مشترکه در جهت حرام، حرام است.
- (۷) آموزش و تعلیم صناعی که از هر جهت، موجب فساد است، حرام است.